संस्कृतभारती - परिचय:

नवेम्बर् २० **चतुर्थ: पाठ:** **अङ्का: १००**

1) उचितं विधिलिङ्ग्-रूपं लिखत (१०)

a. शिशु: क्षीरं पिबेत् (पा)

b. अहं नाटकं पश्येयम् (दृश्)

c. कवय: काव्यं लिखेयु: (लिख्)

d. सर्वे खादेयु: (खाद्)

e. मम मित्रम् आगच्छेत् (आ + गम्)

f. छात्रा: श्लोकान् पठेयु: (पठ्)

g. त्वं गीतं गाये: (गै)

h. बालिका अध: पतेत् (पत्)

i. बालका: वेगेन धावेयु: (धाव्)

j. तौ फलं नयेताम् (नी)

परिचय By Vanisri Ragupati

2) रिक्तस्थानं पूरयत (५)

a.	कुर्यात्	कुर्याताम्	कुर्यु:
b.	शक्नुयात्	शक्नुयाताम्	शक्नुयु:
c.	दद्याम्	दद्याव	दद्याम
d.	भाषेत	भाषेयाताम्	भाषेरन्
e.	मोदेत	मोदेयाताम्	मोदेरन्

3) सन्धिं कृत्वा सन्धे: नाम रचयत (५)

a. तस्य + ओदन: = तस्यौदन: (वृद्धि-सन्धि:)

b. दृष्ट्वा + एतत् = दृष्ट्वैतत् (वृद्धि-सन्धि:)

c. महा + उत्सव: = महोत्सव: (गुण-सन्धि:)

d. दिव्य + औषधम् = दिव्यौषधम् (वृद्धि-सन्धि:)

e. न + अन्यथा= नान्यथा (दीर्घ-सन्धि:)

परिचय: By Vanisri Ragupati

4) सन्धिच्छेदं कृत्वा सन्धे: नाम रचयत (५)

a. महैश्वर्यम् = महा + ऐश्वर्यम् (वृद्धि-सन्धि:)

b. वधूर्मिका = वधू + ऊर्मिका (दीर्घ-सन्धि:)

c. सदैव = सदा + एव (वृद्धि-सन्धि:)

d. महेश: = महा + ईश: (गुण-सन्धि:)

e. तवौदार्यम् = तव + औदार्यम् (वृद्धि-सन्धि:)

5) उचितं पदं चित्वा रिक्तस्थानं पूरयत (१०)

a. प्रथम: बालक: (प्रथमा, प्रथम: प्रथमम्)

b. एकस्मिन् गृहे (एकस्मिन्, एक:, एकौ)

c. दीर्घा: नद्य: (दीर्घय:, दीर्घी, दीर्घा:)

d. मधुराणि फलानि (मधुरम्, मधुराणि, मधुरे)

e. सज्जना:पुरुषा: (सज्जन:, सज्जना:, सज्जने)

f. नीलान् मेघान् (नीला:, नीलान्, नील:)

g. अष्ट दिनानि (अष्टानि, अष्टा: अष्ट)

h. तिस्र:महिला: (त्रय:, तिस्र:, त्रीणि)

परिचय: By Vanisri Ragupati

i. कस्माच्चित् वृक्षात् (कस्याश्चित्, कस्माच्चित्, कश्चित्)

j. तम् महोदयम् (ताम्, तम् स:)

6) संस्कृत-पदं लिखत (५)

a. Pupil - कनीनिका

b. Gum (of the teeth) - दन्तपाली

c. Eye-brow - भ्रू:

d. Beard - श्मश्रु

e. Eyelash - पक्ष्म

परिचय: By Vanisri Ragupati

7) रिक्तस्थानं पूरयत (५)

धातु:	लकार: / प्रत्यय:	
स्था	तुमुन्	स्थातुम्
क्षाल्	शतृ (पु)	क्षालयन्
लिख्	लृट्, बहु, मध्यम	लेखिष्यथ
नृत्	क्तवतु (पु)	नर्तितवान्
पच्	लृट्, एक, प्रथम	पक्ष्यति

8) श्लोकस्य अन्वयं कृत्वा भावार्थं लिखत (१०)

a) तं व्रजन्तं प्रियो भ्राता लक्ष्मणोऽनुजगाम ह
स्नेहाद्विनयसम्पन्न: सुमित्रानन्दवर्धन:

पदविभाग:

तम्, व्रजन्तम्, प्रिय:, भ्राता, लक्ष्मण:, अनुजगाम, ह, स्नेहात्, विनयसम्पन्न:, सुमित्रानन्दवर्धन:

परिचय - By Vanisri Ragupati

क्रिया - अनुजगाम (लिट् लकार:)

प्रथमा - प्रिय:, भ्राता, लक्ष्मण:, विनयसम्पन्न:, सुमित्रानन्दवर्धन:

द्वितीया - तम्, व्रजन्तम्

पञ्चमी - स्नेहात्

अन्वय: (लक्ष्मण: तम् अनुजगाम)

विनयसम्पन्न: सुमित्रानन्दवर्धन: प्रिय: भ्राता लक्ष्मण: स्नेहात् तं व्रजन्तम् अनुजगाम

प्रतिपदार्थ:

विनयसम्पन्न: - विनयगुण-युक्त: / विनयशील:

सुमित्रानन्दवर्धन: - मातु: सुमित्राया: प्रियकर: / मातरं सुमित्रां सर्वदा सन्तोषयितुं पुत्र:

प्रिय: भ्राता लक्ष्मण: - रामस्य प्रिय-अनुज: लक्ष्मण:

स्नेहात् - भ्रातृ-स्नेह-कारणात्

तं व्रजन्तम् - तं वनं गच्छन्तं रामम्

अनुजगाम - अनुगतवान्

परिचय: By Vanisri Ragupati

तात्पर्यम्

लक्ष्मणः रामस्य प्रियः अनुजः । दशरथस्य आज्ञया रामः वनं गन्तुं प्रतिज्ञां कृतवान् । लक्ष्मणः विनयगुण-युक्त: । सः मातुः सुमित्रायाः प्रियकरः। लक्ष्मणः मातरं सुमित्रां सर्वदा सन्तोषितवान् ।

लक्ष्मणः भ्रातृ-स्नेहकारणात् यत्र रामः आसीत् तत्रैव निवसितुम् इष्टवान्। अतः रामेण सह वनं गन्तुं निश्चितवान्। कैकेयी रामम् एव वनं प्रेषयितुं पृष्टवती । किन्तु लक्ष्मणः रामे स्नेहितवान्। सः वनं गच्छन्तं तं रामम् अनुगतवान्।

b) रामस्य दयिता भार्या नित्यं प्राणसमा हिता
सीताप्यनुगता रामं शशिनं रोहिणी यथा

पदविभाग:

रामस्य, दयिता, भार्या, नित्यम्, प्राणसमा, हिता,
सीता, अपि, अनुगता, रामम्, शशिनम्, रोहिणी, यथा

परिचयः By Vanisri Ragupati

क्रिया - अनुगता (क्त प्रत्यय

प्रथमा - दयिता, सीता, भार्या, प्राणसमा, हिता, रोहिणी

द्वितीया - रामम् , शशिनम्

षष्ठी - रामस्य

अव्यय - नित्यम् अपि, यथा

अन्वय:

रामस्य दयिता नित्यं प्राणसमा हिता भार्या सीता अपि यथा रोहिणी शशिनम् अनुगता (तथा) रामम् अनुगता

प्रतिपदार्थ:

रामस्य - श्री रामस्य

दयिता - प्रियतमा

भार्या - पत्नी

नित्यं - सर्वदा

प्राणसमा - प्राणतुल्या

हिता - शुभचिन्तिका

सीता अपि - जनकस्य पुत्री जानकी अपि

यथा रोहिणी शशिनम् अनुगता - यथा रोहिणी तस्या: पतिं चन्द्रम् अनुगता

(तथा) रामम् अनुगता - समानं तस्या: पतिं रामम् अनुगतवती

परिचय: By Vanisri Ragupati

तात्पर्यम्

सीता रामस्य प्रिया पत्नी । सा सर्वदा रामस्य जीवनतुल्या शुभचिन्तिका च । रामस्य प्रियः अनुजः लक्ष्मणः रामेण सह वनं गन्तुं निश्चितवान् ।

यथा चन्द्रस्य पत्नी रोहिणी तस्याः भर्तां सर्वदा अनुगच्छति तथा सीता अपि वनं गच्छन्तं रामम् अनुगतवती ।

यत्र रामः आसीत् वनम् अपि चेत् तदेव अयोध्या इति सीता अमन्यत।

9) अनुवदत (५)

a. The baby always sleeps.

a. शिशु: सर्वदा निद्रां करोति

b. The student writes the answer to the question.

a. छात्र: प्रश्नस्य उत्तरं लिखति

c. When does the programme begin?

a. कार्यक्रमस्य आरम्भ: कदा भवति?

d. The Minister delivers the speech.

a. मन्त्री भाषणं करोति

e. Let us practice Sanskrit.

a. वयं संस्कृताभ्यासं करवाम

परिचय: By Vanisri Ragupati

10) मेलयत (५)

a.गुप्त-शरीरम् - उदान: (e)

b.देव-वृक्षा: - पावकस्पृष्ट: (c)

c.कर्पूर: - गोमयम् (d)

d.पञ्चगव्यम् - इन्द्र: (a)

e.प्राणा: - मन्दार: (b)

11) अर्थं लिखत (५)

a. विलम्ब: - Late

b. वृष्टि: - Rain

c. प्रवासम् - Tour

d. स्वभावम् - Nature

e. विघ्न: - Obstacle

परिचय: By Vanisri Ragupati

12) रिक्तस्थानं पूरयत (५)

(अपि, च, श्वः, शनैः, उच्चैः)

a.बालकः बालिका च हसतः

b.कच्छपः शनैः चलति

c.शुभंकरः पठति अहम् अपि पठामि

d.कुक्कुरः उच्चैः बुक्कति।

e.अहम् श्वः आपणं गमिष्यामि

13) रिक्तस्थानं पूरयत (५)

	विभक्ति:	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
लता	षष्ठी	लताया:	लतयो:	लतानाम्
वाहनम्	सप्तमी	वाहने	वाहनयो:	वाहनेषु
पितृ	द्वितीया	पितरं	पितरौ	पितॄन्
राम	पञ्चमी	रामात्	रामाभ्याम्	रामेभ्य:
नदी	तृतीया	नद्या	नदीभ्याम्	नदीभि:

परिचय: By Vanisri Ragupati

14) पञ्च-वाक्यैः संस्कृतेन वर्णनं कुरुत (५)

रामायणम्

1) भारतदेशे अनेकानि उत्तमानि काव्यानि अनेके श्रेष्ठाः ग्रन्थाः च सन्ति।

2) तेषां ग्रन्थाणां भारतदेशस्य आत्मा इव इतिहासद्वयं रामायणं महाभारतं च।

3) भगवान् विष्णोः अवतारः दशरथ महाराजस्य पुत्रः श्रीरामः । तस्य चरितम् एव ' रामायणम् ' इति कथ्यते।

4) रामायणस्य लेखकः आदिकवि-वाल्मीकिमुनिः।

5) अतः रामायणम् आदिकाव्यम् इति मन्यते।

6) वाल्मीकिमुनिः पूर्वं व्याधः अभवत्।

7) नारद मुनेः वचनात् "राम राम राम" इति उक्त्वा सः ज्ञानं प्राप्तवान्।

8) तेन रामायणं रचितम्।

9) रामायणे 24000 श्लोकाः सन्ति।

10) तस्मिन् काव्ये सप्त-काण्डाः सन्ति।

11) ते बालकाण्डः अयोध्याकाण्डः अरण्यकाण्डः किष्किन्धाकाण्डः सुन्दरकाण्डः युद्धकाण्डः उत्तरकाण्डः च।

12) रामायणे अनेके उत्तमाः विषयाः सन्ति । उदाहरणम्
धर्मस्य परिपालनं, भ्रातृस्नेहं, आञ्जनेयस्य भक्तिः, सत्यस्य विजयम्, दुष्टस्य नष्टम्, पितुर्वचन-परिपालनम्, पातिव्रतं, जटायुमोक्षं, शबर्याः भक्तिः च ।

परिचय: By Vanisri Ragupati

13) रामायणस्य मुख्य-सन्देशः

यः धर्मस्य परिपालनं करोति तस्य वानराः अपि साहाय्यं कुर्वन्ति।
यः अधर्म-मार्गे चलति सहोदरः अपि तं त्यजति।

यान्ति न्यायप्रवृत्तस्य तिर्यञ्चोऽपि सहायताम्
अपन्थानं तु गच्छन्तं सोदरोऽपि विमुञ्चति

15) सूक्ते: अर्थ: लिखत (२)

मनस्वी कार्यार्थी न गणयति दुःखं न च सुखम्

मनस्वी कार्यार्थी दुःखं सुखं च न गणयति ।
यः मनुष्यः धीरः अस्ति कार्यं साधयितुं इच्छति सः तस्मिन् कार्ये भवितुं सुखस्य दुखस्य चिन्तां न करोति। वीरः शौर्येण कार्यं कृत्वा लक्षयं प्राप्तुम् एव इच्छति। अतः तस्मिन् कार्ये निश्चयेन भवितुं सन्तोषस्य शोकस्य गणनं न करोति।

परिचयः By Vanisri Ragupati

16) पञ्च-वाक्यैः संस्कृतेन वर्णयत (५)

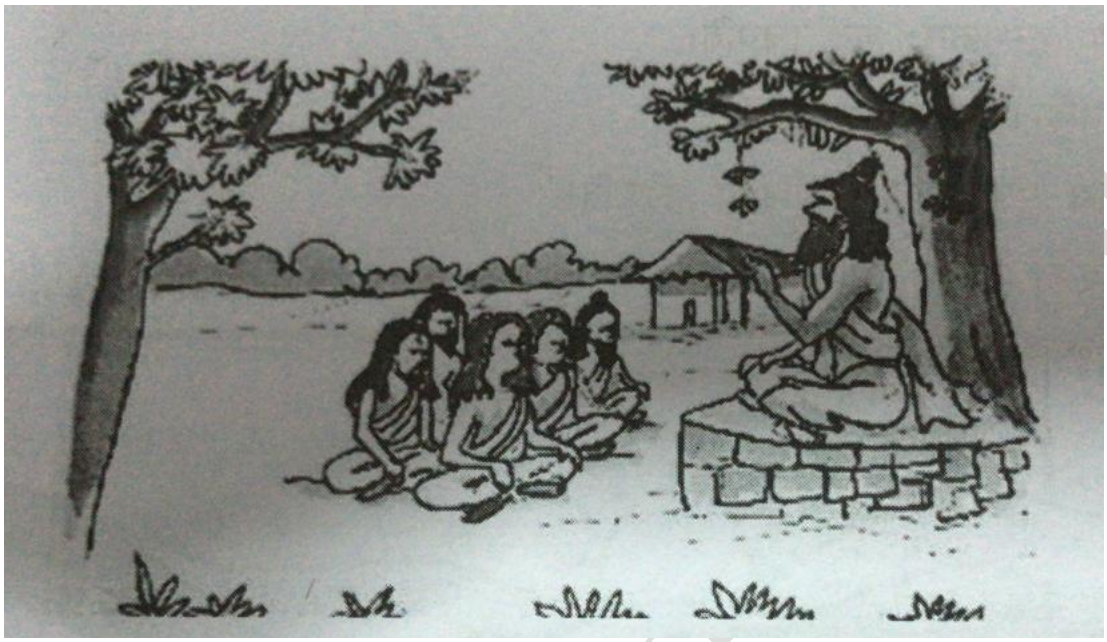

गुरुः, शिष्याः, वृक्षाः, उपदिशति, आकर्णयन्ति, शान्तिप्रदम्, गुरुकुलः, शृण्वन्ति, शिक्षा, कुटीरः

1) एतत् गुरुकुलस्य चित्रम् अस्ति ।
2) एतस्मिन् गुरुकुले गुरुः बहवः शिष्याः च निवसन्ति ।
3) गुरुकुले अनेके वृक्षाः सन्ति ।
4) गुरुः एकस्य वृक्षस्य अधः उपविश्य शिक्षाम् उपदिशति।
5) शिष्याः भूमौ उपविश्य श्रद्धया उपदेशान् आकारयन्ति ।
6) वृक्षस्य समीपे एकः कुटीरः अस्ति ।
7) एतस्मिन् कुटीरे गुरुः शिष्याः च विश्रामं कुर्वन्ति ।

17) सुभाषितम् पूरयत (२)

गुणेषु क्रियतां यत्न: किमाटोपै: प्रयोजनम् |
विक्रीयन्ते न घण्टाभि: गाव: क्षीर विवर्जिता:

18) संस्न्दर्भम् व्याख्यात (२)

वरं पृच्छ

19) उत्तरं लिखत (४)

a.गुह: कस्य पादौ क्षालयितुम् इच्छति?

a.रामस्य

b.पञ्च-कोशा: के?

a.अन्नमय-कोश:, प्राणमय-कोश:, मनोमय-कोश:, विज्ञानमय-कोश:, आनंदमय-कोश:

c.इन्द्र: केन रघुं ताडितवान्?

a.वज्रायुदेन

d.व्याघ्रेण किं भक्षितम्?

a.एकं नरं

परिचय: By Vanisri Ragupati